

A VÁLLALKOZÓI KORRUPCIÓÉSZLELÉS MÉRÉSÉNEK KIHÍVÁSAI

CORRUPTION IN BUSINESS: HARD TO DETECT AND EVEN HARDER TO QUANTIFY

A korrupció jelensége izgalmas kutatási kihívást jelent: egy ennyire negatívan megítélt jelenséget kutatni nem könnyű feladat, az alanyok preconcepciói torzíthatják az empirikus folyamatot. Ennek ellenére nagy érdeklődés tapasztalható a téma iránt. A gazdasági teljesítmény, a befektetői környezet és a gazdaság egyéb területeinek megítélése függ egy ország korrupciós szintjétől, mely többféle mutatóval, módszerrel jellemezhető, viszont az adott országban uralkodó jelenséggel kapcsolatos egyéni magatartás, észlelés nagyobb segítséget nyújt a megértésben, realisabb képet adhat. A szerzők kutatásukban az egyén korrupcióészleléssel kapcsolatos attitűdjeit vizsgálták, azaz nem a korrupció tapasztalását, sokkal inkább azt, hogy miként viszonyul a korrupciós helyzetekhez, hogyan ítéli meg a résztvevők viselkedését, és mennyire jellemző, hogy maga is így viselkedne hasonló helyzetben. Kutatásuk során 261 vállalkozó körében végeztek vizsgálatot egy általuk fejlesztett vignetta-értékelő rendszerrel. A vállalkozók érzékenységét és a korrupciós viselkedésminták követésének valószínűségét mérték. Munkájuk eredményeként kiderült, hogy a megkérdezett vállalkozók miként viselkednek az üzleti életben elkövetett, valamint a magánemberek közötti vagy a kormányzati korrupció iránt.

Kulcsszavak: korrupcióészlelés, vállalatvezetők, vállalkozók

Researching corruption is difficult because subjects' preconceptions can distort the empirical process. There is, however, a growing interest in the subject: the perception of economic performance, the investment environment and other areas of the economy depends on a country's level of corruption, which a variety of indicators and methods can characterise. Individual attitudes and perceptions of the phenomenon in a given country can, however, help us better understand it and provide a more realistic picture. The authors examined the attitudes of individuals towards the perception, not the experience, of corruption, including how he or she relates to corrupt situations, judges the participants' behaviour and how he or she would likely behave in a similar situation. Their vignette rating system surveyed 261 entrepreneurs. Entrepreneurs' sensitivity and likelihood of corrupt behaviour were measured to reveal entrepreneurs' views on business and government corruption.

Keywords: corruption detection, managers, entrepreneurs

Finanszírozás/Funding:

A kutatás a COBRA (Culture & Corruption on Business: Reciprocal Awareness) kutatóműhelyben készült <https://www.cobra-research.com>. A TKP2021-NKTA-44 számú projekt az Innovációs és Technológiai Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a Tématerületi Kiválósági Program 2021 (TKP2021-NKTA) pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Project no. TKP2021-NKTA-44 has been implemented with the support provided by the Ministry of Innovation and Technology of Hungary from the National Research, Development and Innovation Fund, financed under the Tématerületi Kiválósági Program 2021 (TKP2021-NKTA) funding scheme.

Szerzők/Authors:

Dr. habil Kása Richárd^a (kasa.richard@uni-bge.hu) tudományos főmunkatárs; Dr. Réthi Gábor^a (rethi.gabor@uni-bge.hu) főiskolai docens; Dr. Németh Tamás^a (nemeth.tamas@uni-bge.hu) egyetemi docens; Dr. Szászvári Karina^a (szaszvari.karina@uni-bge.hu) egyetemi docens

^aBudapesti Gazdasági Egyetem (Budapest Business University) Magyarország (Hungary)

A cikk beérkezett: 2023. 04. 26-án, javítva: 2023. 06. 29-én és 2023. 07. 12-én, elfogadva: 2023. 07. 13-án.

The article was received: 26. 04. 2023, revised: 29. 06. 2023 and 12. 07. 2023, accepted: 13. 07. 2023.

A korrupció egyre inkább a szakemberek és a kutatók érdeklődésének homlokterébe került az utóbbi évtizedekben nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt. Számos hazai publikáció született a témában több kutatóműhelyben is (Hegedűs, 2013, 2020; Endődi-Kovács &

Hegedűs, 2012; Báger et al., 2015), melyek közül kiemelkedik Báger Gusztáv monográfiája (Báger, 2012). A legtöbb kutató azonban leginkább a vállalkozói etikus viselkedés kapcsán foglalkozik a témával üzleti szempontból (Bencsik, Machová, Juhász, & Csókás, 2018; Csillag, 2015;

Jóna, 2020; Török, 2002). A nemzetközi üzleti életben sem ismeretlen a korrupció fogalma, ami egyre növekvő méreteket ölt különösen a vesztegetés és az ajándékozási gyakorlat nem egységes megítélésén keresztül (Greenberger, 1995; Steidlmeier, 1999; Malik & Froese, 2022).

A korrupciós szint és a gazdasági teljesítmény összefüggéseinek vizsgálatok olyan mutatók összefüggéseit vizsgálják leggyakrabban a közgazdászok, mint a GDP/fő, a kormányzati kiadások, vagy a külföldi segélyek mutatói (Doig & Riley, 1998; Doig & Wilson, 1998; Svensson, 2005; Fisman & Svensson, 2007; Kutan et al., 2009; Nguyen & Bui, 2022). A korrupciónak azonban jóval több következménye lehet, többek közt, a gazdasági fejlődésre, a nemzetközi kereskedelemre és a külföldi befektetések késleltetésére gyakorolt hatásokban (Quah, 2001; Golden, 2002), melyek negatívan befolyásolják a gazdasági növekedést (Mauro, 1995). Az elmúlt évek empirikus kutatásai azt támasztják alá, hogy a korrupció gátolja a külföldi tőkebefektetések (FDI) beáramlását az adott országba (Zhao et al., 2003; Godinez & Liu, 2015; Li et al., 2021; Krifa-Schneider et al., 2022), negatívan hat a gazdaság fejlődésére (Mauro, 1998; Malanski & Póvoa, 2021; Song et al., 2021), és rombolja a magán- és közintézményekbe vetett bizalmat (Husted, 2002; Beesley & Hawkins, 2022; Bu et al., 2022; Hauk et al., 2022). Ezek a veszélyek, és egy adott ország korrupciós szintjének ismerete, vagy annak előrejelzése egyre nagyobb igényként jelentkezik a gazdasági szereplők részéről (Davis & Ruhe, 2003; Park, 2003; Goel & Nelson, 2010; Iwasaki & Suzuki, 2012; Jetter & Parmeter, 2018; Al-Jundi, 2019; Goel & Saunoris, 2022; Owen & Vu, 2022).

A korrupció elleni küzdelmet nehezíti, hogy egy olyan sokrétű társadalmi jelenségről van szó, amely mind horizontálisan, mind pedig vertikálisan befolyást gyakorol a társadalmi berendezkedésre. A kormányzati, civil és nemzetközi szervezetek hatalmas erővel küzdenek a korrupció ellen, és olyan irányelveket fogalmaztak meg, melyek a vesztegetési és etikátlan gyakorlatok megelőzését szolgálják (Getz & Volkema, 2001; Il Park & Xiao, 2021).

A vállalati, vállalkozói korrupcióészlelés, -érzékenység, korrupciónak való ellenállás több oldalról is vizsgálható. Egyrészt már a vállalkozóvá válásra való készülés során a felsőoktatásban tanúsított viselkedésminták (Király et al., 2018) is utalhatnak a majdani toleranciára, ezt követően a vállalkozóvá válás motivációi (S. Gubik & Farkas, 2016; S. Gubik, Farkas, & Kása, 2018) is előtérbe kerülnek, majd a vezetési stílus és kompetenciák (Kassai, 2020) játszhatnak kulcsszerepet a vezető sikerességében. Kutatásunkkal ez utóbbi nézőponthoz csatlakozunk, azaz a már kiforrott vállalkozók motivációt és értékítéleteit vizsgáljuk.

Szakirodalmi áttekintés

A szakirodalom gyakran különbséget tesz az alacsony jövedelmű és a magasabb jövedelmű országokban tapasztalható korrupció kiváltó okai között. Az alacsony bérszínvonal és a rossz munkakörülmények növelik a korrupció esélyét, míg a fejlett (magasabb jövedelmi szinttel

rendelkező) társadalmakban a korrupciót inkább tekintik kivételnek, mint megszokásnak (Caiden, 1994; Afonso et al., 2022).

A korrupció elleni küzdelem a korrupcióval egyidős tevékenység (Takács, Csapodi, & Takács-György, 2011), e deviancia elleni küzdelem több szinten is folyik. A korrupcióval szembeni hatékony fellépés érdekében meg kell értenünk azt a hatásmechanizmust, ahogyan ez a komplex társadalmi jelenség „működik”. Mivel a társadalmat mind horizontálisan (egy-egy társadalmi rétegeken belül), mind vertikálisan (társadalmi rétegek között) átitatja a korrupció, azonosítása is több szempontú vizsgálatot igényel.

A kutatási módszerek többsége elméleti, empirikus vizsgálatokkal ritkábban találkozunk – főként a téma érzékenysége miatt. Közismert, hogy a korrupció mérése és az általa okozott károk meghatározása rendkívül nehéz, mivel a jelenség többnyire nem a felszínen, nem a nyilvánosság és a kutatók előtt zajlik. Mindazonáltal számos próbálkozás ismert a jelenség (által okozott károk) számszerűsítésére, több, nemzetközileg elismert szervezet is rendszeresen publikál ilyen méréseket, proxy mutatókat (Transparency International: Corruption Perceptions Index; World Bank: Annual Report on Anti-Corruption; United Nations Development Programme: Integrity Index; Bertelsmann Stiftung; Bertelsmann Transformation Index; Freedom House: Freedom in the World report; European Union: Anti-Corruption Report; Global Integrity: The Global Integrity Report; International Budget Partnership: Open Budget Index; World Economic Forum: Global Competitiveness Report).

A korrupció fogalmi megközelítése

A 2020-ban kiteljesedő egészségügyi és gazdasági válság tovább erősítette a feszültséget és a vitát arról, hogy a globalizáció előnyös-e a gazdasági fejlődésre nézve. Az országokra ugyanis kettős nyomás nehezedik, hogy a globalizáció révén egyszerre kezeljék a gazdasági lehetőségeket, valamint a globális erővel szemben védelmet kereső populista mozgalmakat (Aïssaoui & Fabian, 2022). Ezek a párhuzamosan létező jelenségek szorosan kapcsolódnak a korrupcióhoz is, hiszen a globalizáción keresztül a gazdasági fejlődés és a korrupció is érintett területek. Aïssaoui és Fabian (2022) egy ország gazdasági fejlettségi fokának (alacsony, alsó-középső, felső-középső, magas) és a globalizáció dimenzióinak (gazdasági, társadalmi, politikai) függvényében rámutattak arra, hogy ezek a paraméterek karakteresen magyarázzák, hogy a globalizáció mikor és milyen módon lehet egy ország gazdaságának hasznára, és egyúttal befolyásolhatja a korrupciót. Ez alapján – többek között – azt találták, hogy az alacsony jövedelmű országok GDP-je és a korrupció profitál a legtöbbet a globalizáció formális dimenzióiból. Látható, hogy a válság – legyen az gazdasági vagy más természetű – a korrupcióval összefüggő tevékenységeket, folyamatokat is befolyásolja. Egyéni szinten ezek az összefüggések a saját jövedelmi helyzet és a munkakörülmények megítélésével hozhatók kapcsolatba.

A korrupciós kutatásokban felszínre kerülő kihívások kezelése különösen nagy figyelmet igényel: az azonosított

kihívások száma nemhogy csökkenne, de egyre nő, annak ellenére is, hogy évről évre egyre többet tudunk meg magáról a jelenségről (Persson et al., 2013; Ledeneva, 2018). A kihívások (Ledeneva, 2018) körébe tartozik (1) a definíciós probléma, (2) a mérési probléma, (3) a nyilvános és magánkorruptió közötti határvonal elmosódása, (4) a legalizált korruptió, (5) a formalizálás, (6) a nemzetközi intézmények ajánlásainak (a gyakorlatba való átültethetőség szempontjából tapasztalható) súlytalansága, (7) a vezetési csapda, (8) a bizalmatlanság és (9) a normatív megközelítés.

A korruptió szinte mindenki számára mást és mást jelent. A korruptióról alkotott konkrét elképzelés, kép országonként, társadalmanként, sőt egyénenként is nagyon eltérő lehet (például, hogy a tanároknak vagy orvosoknak adott ajándékokat korruptciónak tekintik-e). Ez az összetettség a kifinomultabb modellezés tárgyát is képezi, jóllehet a kutatók hajlamosak a korruptiót a köz-magán megosztottság áthágásaként magyarázni, és egyszerűen a megbízó-ügynök vagy a kollektív cselekvési modellek közé sorolni (Mungiu-Pippidi, 2015). Az elvont és dekontextualizált fogalom meghatározásának elméleti kihívása mellett a téma empirikus tanulmányozása is kihívást jelent. A korrupt gyakorlatokat nem könnyű megragadni a megfigyelők számára, és jelentésük „elveszhet” az értelmező dekódolásban. Jellemző értelmezésbeli különbség, hogy vannak, akik számára a pártatlanság méltányosságot jelent, míg mások számára a pártatlanság akár a közösség elárulását is jelentheti. Ezenkívül a válaszadók bevonódása vagy kizárása torzítja az ilyen tranzakciók észlelését, és többféle öncsalási stratégiát kínál. Az úgynevezett félreismerési/felismerési rés, amelynél a válaszadók többsége elismeri a korruptió elterjedtségét, miközben nem ismeri el saját személyes érintettségét, a kettős mérce figyelembevételének szükségességére mutat rá (Ledeneva, 2014). Ez azt is jelenti, hogy a korrupt cselekedetek elítélésében ugyan nincs vita, de megítélésük a megítélendő személyek cselekedetének, illetve saját cselekedeteink szempontjából partikuláris. Egyelőre nem áll rendelkezésünkre olyan definíció vagy modell, amely alkalmas lenne a korruptióellenes általános erkölcsi kiállást kifejező, ugyanakkor meghatározott kontextusban korruptiók gyakorlatot folytató válaszadók kettősségének kezelésére.

A korruptiót többféleképpen határozhatjuk meg és kategorizálhatjuk. A korruptió leggyakoribb típusai, kategóriái a „keresleti” és a „kínálati” korruptió, a „nagy” és „kicsi” korruptió, a hagyományos és a nem szokványos korruptió, valamint az állami és a magán korruptió. Mindezek mellett vannak más, specifikus kategóriák vagy módszerek a korruptió leírására, például a „rendszeres” versus „egyszeri” vagy „elszigetelt”, a „felbújtó” alapján keresleti vagy kínálati oldali korruptió, a jogellenes cselekmény végrehajtásához alkalmazott kényszer mértéke és a szerzett előnyök típusa szerint (Boisvert, Dent, & Brunelle Quraishi, 2014; Public Safety Canada, 2015).

A korruptiók definíciók tengerében azt a hasonlóságot, közös pontot fedezhetjük fel, hogy mindig valamilyen fajta hatalommal való, egyik fél számára hátrányos visszahívásról beszélnek a kutatók. De Graaf (2007) hívja fel a

figyelmet arra, hogy a korruptió egy társadalmi konstrukció: korrupt az, amit korruptnak tekintünk adott helyen és időben. Ezen állítását azzal támasztja alá, hogy az ún. „elfogadott normák” időről időre változnak. A korruptió kérdésére nem mindig lehet egyértelmű választ adni – adott helyen és időben a normák nem mindenki által ugyanabban az értelemben használtak, elfogadottak. Ami minden esetben közös pontként megjelenik: a korruptiót rossznak tekintjük; mindig a megfelelőnek tartott morális viselkedéstől eltérő, deviáns magatartásként jelentkezik. Az azonban, hogy milyen struktúrájú megközelítések segítségével próbáljuk meg jellemezni ezt a társadalmi jelenséget, nagy változatosságot mutat.

Kutatásunk során a korruptiót úgy értelmezzük, hogy a szakirodalomban talált definíciók közös pontját vesszük alapul, azaz az elfogadott, közösen osztott viselkedéstől, írott vagy íratlan szabálytól, normától való eltérést jelenti valamilyen jogtalan előnyszerzés céljából, ahol a közös elfogadás a szociokulturális közeg által befolyásolt.

Korrupt egyén vagy korrupt szervezet?

A korruptiókutatás szervezeti vertikumot fókuszba állító megközelítésében Pinto, Leana és Pil (2008) munkáját tartjuk alapvető fontosságúnak. A kutatók a szervezeti szintű korruptió két típusával foglalkoztak, illetve azt vizsgálták, hogy a korrupt cselekményeknek kik a (1) haszonélvezői, valamint (2) végrehajtói. Az egyének előnyszerzésére gyakorolt kulturális és társadalmi komponensek hatásának vizsgálatokor azt találjuk, hogy a korrupt viselkedés individualista vagy kollektivisták személyiségjegyekkel való összekapcsolása nem egyértelműen meghatározható. Mindkét esetre találhatunk a maga fogalomrendszerében logikus magyarázatot. Ugyanezzel a helyzettel találkozunk Pinto, Leana és Pil (2008) már említett cikkében is: a korrupt szervezet (CO – *corrupt organisation*) és a korrupt egyének szervezete (OCI – *organisation of corrupt individuals*) ugyanúgy korrupt viselkedésmintákat erősít vagy vár el a szervezet tagjaitól, viszont különböznek a motivációk. A korrupt szervezet a kollektivisták jegyeknek, a korrupt egyének szervezete pedig az individualista felfogásnak feleltethető meg. A két szervezeti korruptiók típusa a szocializációs folyamattal és ezen keresztül a kultúrával is szoros kapcsolatban áll.

A kultúra egyéni és szervezeti szintű manifesztálódásának fontos része, hiszen a kultúra biztosítja számunkra azokat a szabályokat, amelyeket a mindennapi problémamegoldás során alkalmazunk, illetően módon pedig részei a szervezeti kultúra különböző szintjeinek is (Campbell & Göritz, 2014). A szerzők két dimenzió mentén négy eltérő típust különböztetnek meg. A szervezetek korrupt mivoltának egyik tényezőjeként a szervezeti méretet jelölik meg: ebből az aspektusból vizsgálva, a szélsőségeknél (nagyvállalat és mikrovállalat) tapasztalható magas szintű korruptió. Véleményük szerint ez azért lehet, mert a méretskála két végpontja inkább a CO-típusú korruptióval jellemezhető. A nagyvállalatok a növekedési igényük miatt, a kisvállalatok a túlélés miatt nyitottabbak az ilyen módon „központosított” korruptiók minták irányába. Egy nagy szervezeten belül az OCI-típusú korruptiót

csírájában elfojtják a kifinomult, szisztematikus belső ellenőrzésen keresztül; míg a kis szervezetek esetében az informális normák töltik be ugyanezt a szerepet. Ez alátámasztja azt a gondolatmenetet, hogy a korrupció viselkedésmintákat csoportszinten, a korábbi tanulmányoktól eltérően, nemcsak kvantitatív, hanem kvalitatív módszertannal is érdemes vizsgálni. A korábban említett individualista és kollektivistá indíttatás az adott kultúrában az egyén által betöltött szerep kapcsán is fontos elemet képez, ezért az egyén személyisége is fontos tényezőnek mutatkozik. E mellett a vezető kultúraformáló szerepe és példakép mivolta is jelentősen képes befolyásolni a szervezeti normákon alapuló életet, hiszen a szervezeti célok megvalósulásán túlmenően saját egyéni érdekeik érvényesítése is meghatározó – ti. saját pozíciójuk megszilárdítása és hosszú távú fenntartása (Palmer, 2008). Ez annál is inkább fontos, mert ezeken a mintákon keresztül tanulják meg a szervezeti tagok cselekedeteik alátámasztásának, „racionálisításának” technikáját, módját (Ashforth & Anand, 2003; Anand, Ashforth, & Joshi, 2004). A vezető korrupció szervezetekben betöltött szerepe Campbell és Göritz (2014) szerint is kulcsfontosságú. A szervezetek tagjainak szabályszerűsége is a korrupció viselkedésminta kialakulását erősíti, ezért fontos kérdés, hogy a szervezet mennyire bátorítja vagy bünteti ezeket a viselkedésmintákat (Lehman & Ramanujam, 2009).

A szervezeti korrupció feltérképezése során három kérdést kell figyelembe venni (Hirsch, Zyglidopoulos, & Alekos, 2021).

Az első a „rossz alma kontra rossz kosár” kérdés. Ez arra vonatkozik, hogy a szervezeti korrupció néhány egyén önálló magatartásának eredménye, vagy olyan rendszerszintű problémaké, amelyek „kitermelik” a korrupciót a szervezetben. A média és gyakran a politikai rendszer is inkább néhány korrupció egyént tesz bűnbakká, minthogy rávilágítson a rendszerszintű hibákra, amelyek kijavítása nehezebb és költségesebb. A szervezeti korrupció azonban gyakran mindkét tényező eredménye. Ez azt jelenti, hogy a szervezeti korrupció megelőzésének magában kell foglalnia a „rossz almák” elleni valamiféle szelekciót, valamint a szervezeti struktúrák, folyamatok és rendszerek újratervezését annak érdekében, hogy megakadályozzák a rendszerszintű korrupciót.

A második aggályos kérdés az, hogy a korrupciót önös érdekből vagy a szervezet érdekében követik el.

A harmadik kérdés a szervezeten belüli korrupció mértékére vonatkozik. Túllépte-e a korrupció azt a pontot, amit egyesek „korrupciós küszöbnek” neveznek, vagyis azt a pontot, ahol a korrupció már annyira elterjedt, hogy az a szervezet egészét jellemzi, vagy a szervezetben korrupciós zónák azonosíthatók?

A fenti három kérdés mentén Hirsch, Zyglidopoulos és Alekos (2021) három szervezeti korrupciótípust különböztetett meg: (1) a központilag korrupció szervezeteket, (2) a perifériákon korrupció szervezeteket és (3) a korrupciós problémákkal küzdő szervezeteket.

A központilag korrupció szervezetekben a korrupció átlépte az ún. „korrupciós küszöböt”. A szervezet elérte a korrupció olyan rendszerszintű, „felülről” jövő szintjét,

ahol még a nem korrupció, etikus alkalmazottak is részt vesznek a szervezet korrupció céljainak elérésében.

A perifériákon korrupció szervezetekben a korrupció gyakorlatok annyira elterjedtek, hogy a szervezetet korrupciónak kell tekinteni, de egy lényeges különbséggel az előző típushoz képest: ilyenkor a szervezetnek több független korrupciós zónája van (pl. az állami egészségügyi szektorban elterjedt hálapénz jelensége). Ez a gyakorlat semmilyen módon nincs központilag koordinálva, de olyannyira elterjedt, hogy elfogadott normává vált.

A korrupciós problémákkal küzdő szervezetekben a korrupció nem lépi át a korrupciós küszöböt, ezért a szervezet egésze nem korrupció. A korrupció korlátozott kiterjedésű, csak néhány személyt érint, és nem feltétlenül látható az egész szervezetben. A multinacionális vállalatok esetében is megjelenik a szabálytalan viselkedés kérdése: a vállalati és intézményi környezet kölcsönhatása és természete mellett gyakran a korrupcióra helyeződik a hangsúly (Cuervo-Cazurra, Dieleman, Hirsch, Rodrigues, & Zyglidopoulos, 2021).

Látható, hogy a korrupció szervezet jellemvonása többféle szempont szerint csoportosítható, kvalitatív és kvantitatív módon feltárható, megismerhető. A különböző profilok bemérése gyakran alapvetően szabályok, dokumentumok, eljárások elemzéséből, azok betartásából történik. Ugyanakkor az egyéni korrupcióészlelés, -érzékenység mérése, megértése bonyolultabb feladatot jelent.

A korrupcióval kapcsolatos individualista szemlélet egyik alapfeltevése a korrupció normalizálódásának folyamata (Arellano Gault, 2017). Ennek keretében a korrupció olyan politikai koncepció, amely a köz- és a magánszféra éles és irreális szétválasztásán alapuló, „helyes” viselkedésről alkotott sajátos elképzelést igyekszik ráerőltetni az egyénre. A korrupcióval foglalkozó szervezeti megközelítések azt vizsgálják, hogyan váltanak ki a szervezeti szocializációs folyamatok olyan viselkedéseket, amelyek hatására a szervezeti logika szerint „normálisnak” tűnnek a korrupció cselekedetek. Az egyének, szervezeti tagok olyan megállapodásokat és társadalmi dinamikát hoznak létre, amelyek képesek korrupció logikákat kialakítani a szervezet normális életként definiálva. Kutatásunkkal a korrupció vizsgálatának ezen aspektusához járulunk hozzá.

Konceptualizálás

Fontosnak tartjuk meghatározni, hogy milyen módon használjuk a fenti kifejezéseket, fogalmakat a kutatásunk során. A „*kínálati oldali korrupció*” a tiltott fizetés vagy jogosulatlan előny felajánlásának leírására szolgál, míg a „*keresleti oldali korrupció*” egy ilyen fizetés vagy előny elfogadására, vagy kérésére vonatkozik. Az „*aktív*” és „*passzív*” korrupció olyan kifejezések, amelyeket a keresleti és kínálati korrupció szinonimájaként használnak az irodalomban.

„*Hagyományos korrupció*” az, amikor a kormányzati tisztviselők – akár magasabb, akár alacsonyabb beosztásúak – jogtalanul kapnak vagy halmoznak fel jogosulatlan előnyt saját személyes használatukra, figyelmen kívül hagyva a közérdeket. A hagyományos korrupción belül

fontos kiemelni a kölcsönösséget: ezért mind a kenőpénz kérése, mind elfogadása („*kinálati és keresleti vesztegetés*”) a hagyományos korrupció formáinak minősül. „*Nem szokványos korrupció*” akkor áll fenn, ha egy köz- vagy állami tisztviselő a közérdek figyelembevételével nélkül cselekszik, amikor a személy célja konkrét és személyes haszonszerzésre irányul. Mindazonáltal kulcsfontosságú, hogy ne álljon fenn viszonyossági kapcsolat, mivel nincs egyértelmű ügylet két fél között. Ez a fajta korrupció jellemzi például a hűtlen kezelést, lopást, sikkasztást.

A „*kis*” és a „*nagy*” korrupció egyaránt a hagyományos korrupció alkategóriája.

A kis korrupciót időnként a „*bürokratikus korrupcióval*” azonosítják, ami a közigazgatási tisztviselők és a nem megválasztott tisztviselők részvételét jelenti. A kis korrupció alkalmazására példa a végrehajtott tisztviselőknél, a vámosoknál, az egészségügyi szolgáltatóknál és más kormányzati tisztviselőknél fizetett kenőpénz. Ebbe a kategóriába tartoznak a könnyítési kifizetések, más néven *csúszópénzek*, *zsrífizetések*.

A nagy korrupció olyan magasabb beosztású kormányzati tisztviselőket és választott tisztviselőket foglal magában, akik kihasználják a kormányzati munka által kínált lehetőségeket. Ez gyakrabban a nagyobb léptékű kormányzati projektekkel, például infrastrukturális és építési projektekkel kapcsolatban felajánlott vagy kifizetett kenőpénzek eredménye.

A „*politikai korrupció*” a nagy korrupció egyik fajtája, súlyossága és az érintett köztisztviselők magas rangja miatt (Offe, 2004). A kormányzat legfelsőbb szintjein fordul elő, ott tapasztalhatjuk meg ezt, ahol a törvények végrehajtásával megbízott politikusok és kormány megbízottak maguk is korrumpáltak. A nagy korrupció egy másik típusa az „*államfoglalás*”, amely olyan vállalként vagy szervezetként határozható meg, amely kifizetéseken keresztül alakítja és befolyásolja a jogszabályokat vagy a kormányzati politikákat egy egész szektorban (például a kitermelőszektorban és bányászatban vagy az adózásban) (Hellman et al., 2003; Yakovlev, 2006; Polese et al., 2016). Ezzel ellentétes hatás is előfordulhat, amikor az állami tisztviselők saját személyes hasznuk érdekében próbálják meg manipulálni a magánszektor szereplőit, ez „*fordított államfoglalás*” néven ismert (Martin & Solomon, 2016). Az „*államfoglalás*” a „*befolyásolási korrupció*” egy speciális esetének is tekinthetjük. A különbség abban áll, hogy nem történik semmilyen fizetés, előnyserzés vagy tranzakció. A behatás azon alapul, hogy a szervezet képes-e befolyásolni a politikát méretének, tulajdonjogának vagy az állami tisztviselőkkel való lehetséges kapcsolatainak és interakcióinak köszönhetően.

A korrupció *nyilvános* vagy *magánjellege* alapján is megkülönböztethető. A különbség a szektorokban van, ahol a tiltott cselekmény résztvevői tevékenykednek. Az állami korrupcióban egy köztisztviselő (akár belföldi, akár külföldi) vesz részt a korrupciós cselekmény egyik felében, míg a magánszektorban csak a magánszektorban dolgozó személyeket érinti (ezért nevezik néha *magán-magán közötti korrupciónak* is). A köz-korrupcióban a jogalkotás megkülönböztethető az általa megcélzott köztisztviselő tí-

pusa szerint, hogy a tisztviselő *belföldi* vagy *külföldi* köztisztviselő-e. Ha egy adott magáncég korrupciós magatartást tanúsít, ügyfeleinek és beszállítóinak – a korrupció észlelése után – lehetőségük nyílik azok versenytársaihoz fordulni, a céget leváltani. A kormányzat esetében azonban az adófizetők és a polgárok nem számíthatnak arra, hogy más szervezetek ugyanazokat a kormányzati szolgáltatásokat nyújtják, ilyen például az egészségügy (ahol a közegészségügy dominál és a magánegészségügy nem jelent még széles körű alternatívát) vagy a közbiztonság. A nyújtott áru vagy szolgáltatás monopóliumának szintje tehát befolyásolja az észlelt fenyegetést. A nyilvános korrupció definíciói gyakran hangsúlyozzák az állam és a társadalom közötti kapcsolatok fogalmát (Liscianra, Milani, & Millemaci, 2022; Neild, 2002). A korrupció azonban különféle formákban létezik magánvállalkozásokon belül és magánszemélyek között, kormányzati tisztviselők vagy ügynökségek bevonása nélkül. A magánszektorban végrehajtott korrupciós cselekmények néhány példája a vesztegetés, a csalás és a maffiamódszerek. Mivel az állami és a magánszektor egyre jobban összefonódik a kiszervezés, a privatizáció, a magánszektor egyes országokban tapasztalható gyors növekedése, valamint a multinacionális vállalatok és az állami tulajdonú vállalatok növekvő befolyása következtében, a határvonalak elmosódnak az állami és a magánalapok között; és ebből következően a korrupció ilyen típusai között is.

„*Rendszerszintű vagy rendszeres korrupcióról*” akkor beszélünk, amikor a korrupció beépült egy társadalomba, amikor rutinszerűvé válnak a kormányzat és a magánszemélyek (vagy vállalkozások) közötti korrupciós ügyletek. Ilyen esetekben feszültség áll fenn a formális és az informális szabályok között, mivel erős ösztönzők vannak jelen a köztisztviselők, vállalkozások és magánszemélyek számára, hogy megfeleljenek ennek az illegitim rendszernek, bár akkor beszélhetünk illegitim rendszerről, ha a társadalom elítéli ezeket a rendszeressé vált korrupciós tevékenységeket. Ellenkező esetben sokkal inkább a társadalom és a gazdaság működési elégtelenségéről, anomáliájáról beszélhetünk, ami nem a polgárok érdekében, érdekeikért hat (Rose & Mishler, 2002; Rose, 2008). Ezzel szemben „*elszigetelt vagy egyéni korrupcióról*” akkor van szó, ha a korrupció ritka, vagy néhány egyedi cselekményből áll (Jávör, 2015; Jávör & Jancsics, 2016).

A korrupciós cselekmények *megbízás*, de akár *mulasztás* alapján is elkövethetők (Scanlan, 2004). A köztisztviselő magánszemélytől vagy vállalkozástól származó haszon fejében tartózkodhat egy adott cselekvéstől, vagy megteheti a kért szívességet feladatai ellátása során. Ezek a tényezők, valamint a köztisztviselő által alkalmazott „*kényszer mértéke*” és a kapott juttatás típusa (pénzbeli, fizikai jószág vagy társadalmi kötelezettség keletkezése) azért fontos, mert befolyásolhatja a korrupciós szereplők döntéshozatalát és racionalizálását (Schweitzer, 2005; Morris, 2011). Ugyanez mondható el olyan esetekben is, amikor a kapott „*juttatási forma*” nem azonnali, hanem társadalmi kötelezettség keletkezésének eredménye. Előfordulhat, hogy az egyének kevésbé hajlamosak korrupciós magatartásra olyan esetekben, amikor az ellentételezés vagy felaján-

lás pénzügyi előnyt jelent, szemben a kevésbé nyilvánvaló előnyökkel (pl. jövőbeni szívességek vagy szolgáltatások).

Módszertan

Adatgyűjtés

A kutatásunk során a korrupció előbb említett aspektusait igyekeztünk beépíteni egy olyan adatgyűjtési eszközbe, mely lehetőséget ad több szempontú összehasonlításra a korrump cselekedetek és azok megítélése kapcsán. A korrupcióészlelés és a korrupció közötti kapcsolat ugyan magától értetődő, de e kapcsolat iránya nem feltétlenül a közhiedelem által elfogadott mintázatot mutatja. A korrupció észlelése és a korrupciós szint megítélése számos tényező által befolyásolt és nem függetleníthető az egyéntől. A két fogalom között azonban fontos különbség van, ugyanis addig, amíg a korrupciós szint mezoszinten értelmezhető, a korrupcióészlelést egyéni szinten ítéljük meg. Ez önmagában is nehezíti a korrupció vizsgálatát, ugyanis nem mindig egyértelmű, hogy korrupción annak szintjét vagy észlelését értjük. Nemcsak a kutatás során okoz ez kihívást, hanem az eredmények interpretációjakor is.

A korrupció jelensége komplexitásából fakadóan konkrétan mérhető társadalmi, gazdasági, erkölcsi károkat is okoz (Keller & Sik, 2009; Rohwer, 2009; Hawthorne, 2012; Clark, 2017; Tóth & Hajdu, 2018). A mérési szintek sokfélék, és összemérhetőségük, értelmezhetőségük is korlátozott. A korrupciós megközelítések heterogén képet mutatnak aszerint, hogy a korrump cselekedet milyen ok-okozati láncolat eredményeként alakul ki, milyen a döntési szint, illetve a korrupció elemzésének szintje. Mindezek figyelembevételével az alábbi változókat vettük számba és építettük be vignettákba.

1. A korrupció során megszerezhető előny jellege:

- anyagi előnyszerzés (A): a korrupciós ügylet során a korrupció kezdeményezője annak reményében – akár azt elvárva cselekszik – korrump módon, hogy természetbeni vagy egyéb (nem pénzügyi, sem nem időnyeresi, befolyásszerzési) előnyt, nyereséget szerez,
- időbeli előnyszerzés (I): a korrupciós ügylet során a korrupció kezdeményezője annak reményében – akár azt elvárva cselekszik – korrump módon, hogy valamilyen időbeliséghez kötődő előnye származik belőle,
- közvetlenül nem produktív (járadék) előnyszerzés (J): a korrupciós ügylet során a korrupció kezdeményezője annak reményében – akár azt elvárva cselekszik – korrump módon, hogy valamilyen pénzügyi előnye származik belőle, de a korrump cselekedet nélkül is létre jönne a tevékenység, csak annak minőségjavulását várjuk el, tehát nem a „mi” tevékenységünk miatt jön létre a tevékenység, ezért nevezzük közvetlenül nem produktívnak,
- befolyásszerzés (B): a korrupciós ügylet során a korrupció kezdeményezője annak reményében – akár azt elvárva cselekszik – korrump módon, hogy hatal-

mi helyzetében (akár információs előnyből fakadóan) pozitív irányú változás álljon be, saját érdekeinek hatékonyabb képviselője érdekében.

2. A korrupció elkövetésének környezete (szektor):

- magánszemélyek között elkövetett,
- üzleti környezetben/kapcsolatrendszerben elkövetett,
- állami/kormányzati szereplő bevonásával elkövetett.

3. A korrupciós cselekmény gyakorisága:

- egyszeri alkalommal elkövetett: ad hoc, rendszertelen, kiszámíthatatlan jellegű, nem tervezhető korrupció,
- rendszeres, tervezhető korrupció.

4. A korrupció súlyosságának szintje:

- enyhe szintű,
- közepes szintű,
- durva szintű.

5. Korrupciót elkövető neme

- férfi korrumpál férfit,
- férfi korrumpál nőt,
- nő korrumpál férfit,
- nő korrumpál nőt.

A mérési eszköz kidolgozása során egyszerre kellett figyelembe vennünk a fenti paraméterek mindegyikét, biztosítva a statisztikai összehasonlíthatóságot. Ehhez összesen 20 darab, egyenként a fenti öt dimenzió paramétereit tartalmazó vignettát állítottunk össze.

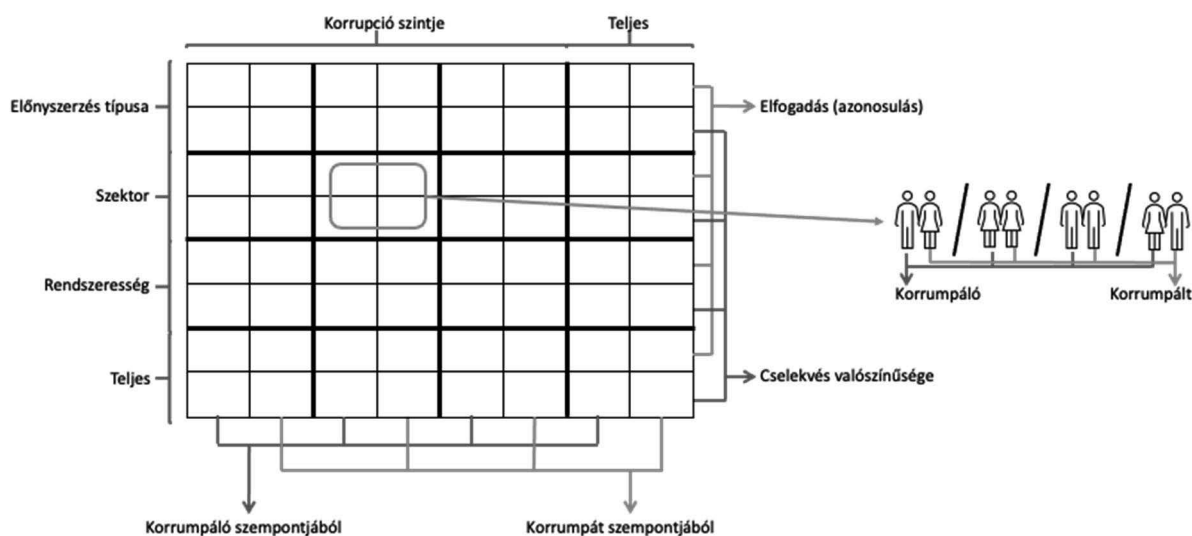
Mivel a percepció és attitűdvizsgálatok területén tervezünk adalékot adni a korrupcióészlelés és korrump viselkedés kontextusában, az alapvető kutatási eszközünk egy véletlenszerűen parametrizálható kérdőívre épülő rendszer, melynek alapja olyan komplex korrupciós vignetták (szituációk), reálisan megvalósulható helyzetek, melyekben egyszerre érvényesülnek a fenti szempontok és az alanyoknak is lehetőségük van egyszerre több szempont szerint értékelni ezeket. A vignettákat a kutatás alanyainak tehát négy Likert-skálán kell értékelniük:

- a korrumpáló viselkedésének elfogadása, valamint annak megítélése, hogy az alany milyen valószínűséggel cselekedne hasonló helyzetben ugyanúgy, mint a korrumpáló,
- a korrumpált viselkedésének elfogadása, valamint annak megítélése, hogy az alany milyen valószínűséggel cselekedne hasonló helyzetben ugyanúgy, mint a korrumpált.

Ezzel a technikával és a kifejlesztett mérési eszközzel egyedülálló módon lehetővé válik a fenti hét (5+2) aspektus egyidejű vizsgálata. Ahhoz, hogy az objektív értékelés megvalósítható legyen, szükséges, hogy az említett hét dimenzió általi közös metszetben legyenek vignetták, ugyanakkor törekedni kell arra is, hogy az értékelendő vignetták száma lehetőség szerint minél alacsonyabb legyen. Számításunk szerint ehhez – figyelembe véve a válaszok objektív összemérhetőségének lényeges igényét – húsz vignetta előállítására szükséges, melyek a mérőeszközünk alapját képezik.

Az ilyen módon előállt vignetták szerkezetét mutatja egyetlen adatszervevényen keresztül az 1. ábra blokkdiagramja egy adott válaszadó vonatkozásában.

Vignetták felépítése és adatstruktúrája

Forrás: saját szerkesztés

A kutatás során a korrupcióval kapcsolatos percepciókat három csoportba soroltuk:

- implícit korrupcióészlelés: ezt a vignettákban megfogalmazott korrupciós esetek elfogadásával (azonosulás, percepció) mérjük négy dimenzióban, összesen 40 mért és az ebből aggregált 18 változóval,
- explicit korrupcióészlelés: ezt az élet különböző szintjein észlelt manifesztált korrupcióészleléssel mérjük az egyéni szinttől a makroszintig, öt mért változóval,
- cselekvés: ezt a vignettákban megfogalmazott korrupciós esetekkel való cselekvési szintű azonosulással mérjük négy dimenzióban, összesen 40 mért és az ebből aggregált 18 változóval.

Kutatási kérdések, hipotézisek és vizsgálati módszerek

A kutatáshoz használt mérési eszköz és a felvett változókból épített adatbázis számos komplex kérdés megválaszolását teszi lehetővé a korrupcióészlelés témakörében, ám ebben a cikkben mi az alábbiakra szorítkoztunk:

- Hogyan észlelik a hazai vállalkozók a különböző szektorokban történő korrupciót?
  - H1: A vállalkozók az üzleti életben végbemenő korrupciót szigorúbban ítélik meg, mint a magánszférában vagy a kormányzati szinten elkövetett korrupciót.
  - H2: A vállalkozók eltérően ítélik meg a korrupcióban résztvevőket: szigorúbbak a kezdeményezővel szemben, mint az elfogadóval szemben.
- Van-e szerepe az iparágaknak a korrupció érzékelésében és a vállalkozók érzékenységében?
  - H3: A szolgáltatószektorban alacsonyabb szinten áll a vállalkozók érzékenysége a korrupcióval kapcsolatosan.

A hipotézisek teszteléséhez a vignettákat három csoportba soroljuk (magán, üzleti, kormányzati korrupció) és többváltozós statisztikai módszereket (nemparaméteres tesztek) használunk. A H1 és H2 hipotézisek vonatkozásában több összetartozó minta lévén Friedman-féle χ^2 teszttel keressük a csoportátlagok közötti különbségeket, az elkövetés szintereinek (magán, üzleti, kormányzati) páros összehasonlításához pedig a Wilcoxon-féle előjeles rangtesztet használjuk, mint *post-hoc* tesztet.

A H3 vonatkozásában a mélyebb és részletesebb iparági összehasonlításához már a vignetták szintjén hajtjuk végre a teszteket, itt az *LSD Post-hoc* tesztet fogjuk használni az iparági páros összehasonlításához. Mindhárom módszernél a társadalomtudományok statisztikai vizsgálataiban megszokott 95%-os megbízhatóságot vettük alapul.

Mintavétel

Kutatásunk során hazai vállalkozókat kérdeztünk meg közvetlen megkereséssel a bemutatott módszerrel 2022/23-ban és megkértük őket a 20 vignetta értékelésére a módszertanban bemutatott négy szempont szerint:

- mennyire tartják elfogadhatónak a korrumpáló (*kezdeményező*) viselkedést (*elfogadás*),
- mennyire valószínű, hogy egy ilyen helyzetben maguk is hasonlóan viselkednének (*cselekvés*),
- mennyire tartják elfogadhatónak a korrumpált (*elfogadó*) viselkedést (*elfogadás*),
- mennyire valószínű, hogy egy ilyen helyzetben maguk is hasonlóan viselkednének (*cselekvés*)?

A minta 261 vállalkozót foglal magában (57,9% férfi, 42,1% nő). A mintába került vállalkozók jellemzően fővárosiak (46%), de vidéki nagyvárosból (31%) és kisebb városokból (23%) is találhatóak benne válaszadók. Iskolai végzettség tekintetében a minta közel fele felsőfokú végzettséggel (43,3%), a többiek középfokú végzettséggel (56,7%) rendelkeznek.

Tevékenységük kapcsán a legtöbb vállalkozó IT és kommunikációs területen dolgozik, illetve kereskedelem, javítás iparágakban, de 10% felett vannak az egyéb szolgáltatók is, 8% körül pedig az építőipari vállalkozók. Az elemzések során a vállalkozókat vállalkozásuk tevékenysége szerint az 1. táblázat alapján három csoportba soroltuk:

- IT, kereskedelem, szállítás,
- ipar,
- szolgáltatás.

A felosztásnál nemcsak a tartalomra, de arra is figyelemmel kellett lennünk, hogy egyik csoport elemszáma se legyen 20% alatt.

az jól látható, hogy az üzleti korrupcióval szemben jóval elutasítóbbak a vállalkozók, mint az állami vagy magánszférában elkövetett korrupcióval szemben, ugyanakkor a kezdeményezővel szemben kissé megengedőbbek, mint az elfogadóval (korrumpált) szemben. Az üzleti korrupció esetében a korrupció versenyhelyzetet torzító hatásának megítéléséről van szó. Így érthetőbb, hogy az üzleti korrupcióval kapcsolatos percepciók markánsan eltérnek az állami és magánszférában tapasztalható devianciákhoz képest. Az is megállapítható, hogy míg az üzleti életben inkább a korrumpált, megvesztegetett személlyel szemben megengedőbbek, addig a magán- és a kormányzati korrupció esetében a kezdeményezővel szemben. Ez azt az

1. táblázat

Mintába került vállalkozások tevékenység szerinti megoszlása és vállalkozói csoportok létrehozása

IT, kereskedelem, szállítás		ipar		szolgáltatás	
Tevékenységek	n%	Tevékenységek	n%	Tevékenységek	n%
IT, információ, kommunikáció	13,2%	építőipar	8,1%	egyéb szolgáltatás	10,5%
kereskedelem, gépjárműjavítás	12,4%	feldolgozóipar, gyártás	4,3%	pénzügyi, biztosítási tevékenység	7,4%
szállítás, raktározás	3,9%	szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	3,1%	területen kívüli szervezet	7,0%
		ingatlanügyletek	2,3%	művészet, szórakoztatás, szabadidő	6,2%
		mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	1,9%	oktatás	5,8%
		villamosenergia-, gáz-, hőellátás, légkondicionálás	1,9%	adminisztratív és támogató tevékenység	4,7%
				szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	3,5%
				humán-egészségügyi, szociális ellátás	3,5%
				háztartás munkaadói tevékenysége	0,4%
Összesen:	29,5%	Összesen:	21,7%	Összesen:	48,8%

Forrás: saját szerkesztés

Eredmények

Jelen cikkben a kutatási kérdéseknek megfelelően a vignetták értékeléséből három aggregátumot állítottunk elő és ebben a cikkben ezeket vizsgáljuk.

Az első csoportba azok a vignetták tartoznak, melyekben a korrupciót a magánszférában, magánszemélyek egyéni előnszerzés céljából követték el, a második csoportba azok vannak, amelyeket üzleti környezetben, üzleti célok elérése érdekében követték el, a harmadik csoportban pedig az állami/kormányzati szinten elkövetett korrupciós helyzeteket leíró vignetták találhatóak.

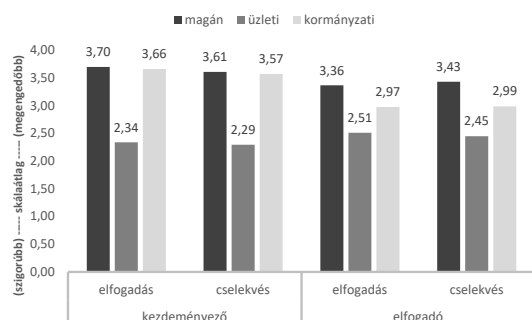
A statisztikai összehasonlíthatóság érdekében mindhárom csoportban azonos arányban vannak a további paraméterek szerint is a vignetták: gyakoriság szerint (egyszeri korrupció/rendszeres), előnszerzés jellege szerint (anyagi, idő, járadék, befolyás) és súlyosság szerint is.

A 2. ábrán e három vignettacsoport négy skálán mért átlagát emeltük ki. A skálák alacsony értékei az elutasítást, magas értékei az elfogadást jelzik. Általánosságban

üzenetet hordozza magában, hogy a versenyszférában a jogosulatlan előnszerzést a „játék” részeként értékelhetik, míg a magán- és kormányzati szférában az előnszerzésre tett „próbálkozásként” tekintenek a kezdeményező magatartására.

2. ábra

Homogén vignettacsoportok értékelése (átlagok)

Forrás: saját szerkesztés

Ezeket az eltéréseket több összetartozó minta lévén Friedman-féle χ^2 -tesztel vizsgáltuk, ennek eredményeképpen kirajzolódik, hogy az átlagok között jelentős különbségek vannak ($\chi^2=420,259$; $p=0,000$). Ahhoz, hogy ezeket az eltéréseket részleteiben is lássuk, Wilcoxon-féle előjeles rangtesztet végeztünk *post-hoc* teszt gyanánt.

A teszt eredményei kiemelik, hogy a grafikonon látható átlagok eltérései szignifikánsak, kivéve két esetben: a magán- és a kormányzati korrumpáló (kezdeményező) cselekvésének elfogadásában, illetve annak a megítélésében, hogy a megkérdezett vállalkozók is így cselekednének. Ez azt jelenti, hogy a korrumpáló tekintetében nem tesznek különbséget a magán- és kormányzati szektorban elkövetett korrupció között – azonos mértékben elfogadják.

eredményeit közöljük, melyek esetében az *LSD Post-hoc* teszt szignifikáns eltéréseket mutat a tevékenységi kategóriák között. Látható, hogy mind enyhe, mind közepes, mind súlyos mértékű korrupciós vignetták is szerepelnek a táblázatban, de az elemzés során nem egymáshoz viszonyított eltéréseket vizsgálunk, hanem a vignettákon belül az iparági eltéréseket keressük.

A magánszegmensben elkövetett korrupciók esetében az IT, kereskedelem és szállítás területen szignifikánsan alacsony értéket láthatunk a másik két szektorhoz képest, ezzel párhuzamosan pedig az iparban három esetben is láthatjuk a maximumértékeket: ezek az SJ2 időbeli előnyserzést jelentő korrupciós vignetta, illetve a SJ1 járadékszerzéssel járó korrupciós vignetta, ahol mind a cselekvés másolása, mind pedig a korrupció elfogadása is a

2. táblázat

Wilcoxon-féle összehasonlítás eredményei

			átlagok (eltérések)			pozitív rang	negatív rang	kapcsolt rangok	Z	szignifikanciaszint (kétoldalú)	p
			magán	üzleti	kormányzati						
Kezdeményező	elfogadás	magán	3,695	(1,359)		216	27	18	-12,069	0,000	***
		üzleti		2,336	(-1,322)	23	210	28	-11,672	0,000	***
		kormányzati	(0,037)		3,658	123	109	29	-0,666	0,506	n.s.
	cselekvés	magán	3,606	(1,313)		211	25	25	-11,946	0,000	***
		üzleti		2,293	(-1,275)	23	197	41	-11,131	0,000	***
		kormányzati	(0,038)		3,568	130	104	27	-1,131	0,258	n.s.
Elfogadó	elfogadás	magán	3,364	(0,854)		197	48	16	-9,915	0,000	***
		üzleti		2,510	(-0,464)	71	151	39	-5,448	0,000	***
		kormányzati	(0,391)		2,973	153	77	31	-4,774	0,000	***
	cselekvés	magán	3,429	(0,982)		204	37	20	-10,571	0,000	***
		üzleti		2,447	(-0,539)	65	152	44	-5,971	0,000	***
		kormányzati	(0,444)		2,986	164	69	28	-5,145	0,000	***

*: $p<0,05$; **: $p<0,01$; ***: $p<0,001$; Forrás: saját szerkesztés

Az is kirajzolódik a 2. táblázatban prezentált eredményekből, hogy a válaszadók saját területükön szigorúbban ítélik meg a korrupciót, ami azzal magyarázható, hogy az ott bekövetkező versenytorzítást közvetlenebbül érzik. Ez azt is jelenti, hogy jóllehet a játék része vagy a jogtalan előnyserzésre tett kísérlet, próbálkozás egyik formája a korrupció, mivel ez a verseny játékszabályainak megkezdését és a versenytárs előnyserzését az adott vállalkozó esetében, mint versenyhátrány jelentkezik, direktbb hatásként élik meg. Ezek alapján a H1 hipotézisünket elfogadjuk: A vállalkozók az üzleti életben végbemenő korrupciót szigorúbban ítélik meg, mint a magánszférában vagy a kormányzati szinten elkövetett korrupciót.

Részletes eredmények iparáganként

A teszteket iparági bontásban is elvégeztük, a mélyebb áttekintés érdekében azonban itt a vignetták szintjén közöljük az eredményeket. Csak azoknak a vignettáknak az

legmagasabb értéket veszi fel, azaz itt, az ipari szektorban tevékenykedő válaszadók a legelfogadóbbak. Az SB1-es befolyásszerzéssel kecsegtető korrupció kapcsán pedig a szolgáltató szektorban működő vállalkozók a legelfogadóbbak és a legvalószínűbb, hogy hasonlóan cselekednének.

A pirossal jelölt sorokban az üzleti korrupciós eseteket látjuk, ahol csak az SJ3-nál van jelentős eltérés: alapvetően az üzleti korrupcióval szemben a legszigorúbb a megítélésük, de ebben is az IT/kereskedelem/szállítás a legszigorúbb és a szolgáltató szektor a legmegengedőbb. Ez persze nem azt jelenti, hogy a szolgáltató szektor elfogadja az üzleti korrupciót, tehát a megengedőbb nem egyenlő az elfogadással, hiszen a különbségek együttes értékeléséből kiderül, hogy általánosságban elítélik az üzleti korrupciót. Ez a szigorúbb megítélés arra is visszavezethető, hogy a szóban forgó vignetták esetében közvetlenül nem produktív típusú előnyserzésről beszélünk.

Iparági átlagok eltérései (LSD Post-hoc tesztek)

Vignetta	Szereplő	Skála	Szegmens	I-J	átlagok eltérései (I-J)	standard hiba	Sig.	IT, kereskedelem, szállítás (1)	ipar (2)	szolgáltatás (3)
SB1	kezdemé-nyező	elfogadás	M	2-3	-0,845	0,437	0,049	3,88	3,68	4,52
SB1	elfogadó	elfogadás	M	2-3	-1,165	0,431	0,007	4,17	3,66	4,83
SI2	kezdemé-nyező	cselekvés	M	1-2	-1,08	0,529	0,042	5,22	6,3	5,69
SI4	kezdemé-nyező	cselekvés	K	1-2	-1,287	0,519	0,014	4,05	5,34	4,56
SJ1	kezdemé-nyező	elfogadás	M	2-3	1,018	0,455	0,026	5,82	6,52	5,5
SJ1	kezdemé-nyező	cselekvés	M	1-2	-1,081	0,512	0,036	5,28	6,36	5,6
SJ3	kezdemé-nyező	cselekvés	Ü	1-3	-0,805	0,294	0,007	1,67	2,14	2,48
SJ3	elfogadó	cselekvés	Ü	1-3	-0,471	0,241	0,049	1,47	1,66	1,94
SA4	kezdemé-nyező	elfogadás	K	1-3	-0,578	0,277	0,038	1,72	1,98	2,3
SA4	kezdemé-nyező	cselekvés	K	1-3	-0,702	0,308	0,023	1,75	2,36	2,45
SJ4	kezdemé-nyező	cselekvés	K	1-2	-0,986	0,474	0,038	2,96	3,95	3,82
SJ4	kezdemé-nyező	cselekvés	K	1-3	-0,857	0,391	0,029			
SJ4	elfogadó	cselekvés	K	1-3	-0,759	0,36	0,036	2,41	3,09	3,17

Sötét: szignifikánsan a legalacsonyabb/legelutasítottabb (LSD post-hoc $p < 0,05$)

Világos: szignifikánsan a legmagasabb/legelfogadottabb (LSD post-hoc $p < 0,05$)

Vastag keret: nincs lényeges eltérés

Szegmens: a korrupció elkövetésének szintere (M – magán, Ü – üzleti, K – kormányzati)

Vignetta: a korrupció során szerzett előny (B – befolyás, I – idő, J – járadék, A – anyagi)

Forrás: saját szerkesztés

A válaszadók a magánkorrupcióval szemben a legelfogadóbbak (SJ1). Ezen belül is az ipari szektor a legelfogadóbb, ami nem meglepő annak tudatában, hogy az ipari szektor alá tartozó alszektorok (lásd 1. táblázat) tekinthetők az egyik legkorruptabb körnek (Nordin et al., 2013; Owusu et al., 2019; Kul’Ba et al., 2021).

Az anyagi és járadék típusú előnszerzést reprezentáló vignetták közül a 4. esetben azonosítható szignifikáns eltérés, ami alapján megállapítható, hogy a kormányzati korrupciót az IT/kereskedelem/szállítás szektorban szigorúbban ítélik meg, mint az ipari vagy szolgáltató szektorban tevékenykedő válaszadók. Ez a szektor gyakorlatilag a kvaterner szektort írja le, melyben a versenytényezők torzítása súlyosabb hatásként jelentkezik a kiélezett verseny miatt. Ráadásul hasonlóan a szolgáltató szektorhoz tartozó tevékenységekhez, a humán tényező a vállalati tevékenységben érzékenyebben, nagyobb hatással jelenik meg. Ebből következően az önös érdekek követése, azok kihasználása mások kárára még jobban elítélendő a piaci szereplők szempontjából. A kormányzati korrupció központi, ennél fogva átfogóbb hatást kiváltó korrupciós

tevékenység, tehát a kiélezett versenyszektorokban súlyosabban is ítélik meg. Ezek alapján el tudjuk fogadni a H2 hipotézisünket: a vállalkozók szigorúbbak a korrupciót kezdeményezővel szemben, mint az elfogadóval szemben, illetve a H3 hipotézist is, mely szerint a szolgáltató szektorban alacsonyabb szinten áll a vállalkozók érzékenysége a korrupcióval kapcsolatban.

Következtetések és implikáció

A cikkben bemutatott kutatásunkban összesen 300 vállalkozóval végeztünk el egy vignetta-értékelésen alapuló vizsgálatot, mely során az alanyoknak 20 darab, korrupciós szituációt leíró vignettát kellett értékelniük négy szempont szerint. A 300 válaszadóból összesen 261 vállalkozó válasza voltak használhatóak (v. jegyzet). Ezeket először önmagukban elemeztük, majd tevékenységi körük alapján 3 szektorba soroltuk őket és e homogénebb csoportok eredményeit vetettük össze.

Az összevetés alapja a korrupciós viselkedés elfogadásának/elutasításának mértéke a korrumpáló személy és a

korruptált szempontjából is, másrészt pedig annak megítélése, hogy egy ilyen helyzetben az alany mennyire tartja valószínűnek, hogy hasonlóan cselekedne, mint a korrumpáló (felkínálja a korrupció ellenértékét), illetve a korrumpált (elfogadja a felbujtást). Eredményeink rávilágítottak arra, hogy a megkérdezett vállalkozók köre jelentősen érzékenyebb és elutasítóbb az üzleti életben elkövetett korrupció kapcsán, mint a magánemberek közötti, vagy az állami, kormányzati korrupció kapcsán. Az is kiolvasható az eredményekből, hogy az IT, kereskedelem, szállítás területen működő vállalkozók a legkevésbé elfogadók, illetve a szolgáltató és ipari szektorban működő vállalkozások a legmegengedőbbek: nekik viszonylag magas van a lécs, ami a korrupciót elválasztja az egyszerű előnyszerzéstől.

A szerzők tudatában vannak annak, hogy a jelen tanulmány összeállítását lehetővé tevő kutatás folytatása, továbbfejlesztése több irányú lehet, mindazonáltal primer fontossággal bír, hogy következő lépésként a vállalatok világra fókuszáljanak, hiszen számtalan szervezet belső értéke, kohéziója alapszik az integritáson, azaz a szabályok, törvények betartásán, illetve betartatásának platformján.

A tanulmány eredményei számos területen alkalmazhatók. Először is, a korrupció észlelésének mérésére szolgáló módszerek fejlesztésében és finomításában lehetnek hasznosak, különösen a korrupciós helyzetek megszemélyesítésének és a statisztikai összehasonlíthatóság biztosításának szempontjából. Másodsor, a korrupcióval kapcsolatos politikák és stratégiák kidolgozásában és végrehajtásában is segíthetnek, mivel a korrupció észlelésének mélyebb megértése segíthet a hatékonyabb és célzottabb intézkedések kidolgozásában. Harmadsor, a tanulmány eredményei hozzájárulhatnak a korrupcióval kapcsolatos társadalmi tudatosság és megértés növeléséhez, ami hozzájárulhat a korrupció elleni küzdelemhez.

Végjegyzetek

- 1 ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya szerint alacsony jövedelmű ország 1.036 USD GDP/fő alatt, magas jövedelmű ország 12.615 USD GDP/fő felett.
- 2 Ezek a változók a korrupciós helyzetek megszemélyesítésével kerülnek a vignettákba és a statisztikai összehasonlíthatóság (függetlenség) biztosítása érdekében egyenletes valószínűséggel bekövetkező véletlen valószínűségi változók.
- 3 Ezek mellett számos egyéb paramétert is mérünk (egyéni kulturális háttér, vagyoni helyzet, társadalmi status, vallásosság, korrupciót elkövető neme), ám ezek kívül esnek ezen tanulmány fókuszán.
- 4 A konkrét vignetták elérhetők: <https://survey.high-end.hu/cobra>
- 5 A mérés alapjául szolgáló kérdőívet teljes egészében 300 vállalkozó töltötte ki, ám kiszűrtük az adatbázisból azokat a válaszadókat, akik túl hamar végeztek a kérdőív kitöltésével (12 percnél hamarabb befejezték) és/vagy a válaszaik túl homogének voltak (a vignetták összes értékelésének szórása nem haladta meg a 0,6-os értéket).

Felhasznált irodalom

- Afonso, O., Bandeira, A.M., & Lima, P.G. (2022). Growth and welfare effects of corruption penalties. *Economic Systems*, 46(3), 101004. <https://doi.org/10.1016/j.ecosys.2022.101004>
- Aïssaoui, R., & Fabian, F. (2022). Globalization, economic development, and corruption: A cross-lagged contingency perspective. *Journal of International Business Policy*, 5(1), 1–28. <https://doi.org/10.1057/s42214-020-00091-5>

- Al-Jundi, S.A. (2019). A survey dataset on determinants of administrative corruption. *Data in Brief*, 27, 104820. <https://doi.org/10.1016/j.dib.2019.104820>
- Arellano Gault, D. (2017). Corrupción como proceso organizacional: comprendiendo la lógica de la desnormalización de la corrupción. *Contaduría y Administración*, 62(3), 827–842. <https://doi.org/10.1016/j.cya.2016.01.008>
- Beesley, C., & Hawkins, D. (2022). Corruption, institutional trust and political engagement in Peru. *World Development*, 151, 105743. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2021.105743>
- Bencsik, A., Machová, R., Juhász, T., & Csókás, L. (2018). Vezető/leader versus etika avagy az etikus leaderi magatartás jellemzői. *Vezetéstudomány*, 49(10–11), 93–104. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2018.10.09>
- Boisvert, A.L., Dent, P., & Brunelle Quraishi, O. (2014). *Corruption in Canada : Definitions and Enforcement*. Deloitte LLP.
- Bu, D., Hanspal, T., & Liao, Y. (2022). Political corruption, trust, and household stock market participation. *Journal of Banking and Finance*, 138, 106442. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2022.106442>
- Caiden, G.E. (1994). Dealing with administrative corruption. In Terry L. Cooper (ed.), *Handbook of administrative ethics* (pp. 305–322). Marcel Dekker.
- Clark, A.K. (2017). Measuring Corruption: Transparency International's "Corruption Perceptions Index". In *Corruption, Accountability and Discretion (Public Policy and Governance, Vol. 29)* (pp. 3–22). Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/S2053-769720170000029001>
- Csillag, S. (2015). Az etikus viselkedés elméletének és gyakorlatának összekapcsolása kooperatív kutatás keretei között. *Vezetéstudomány*, 46(1), 20–32. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2015.01.02>
- Cuervo-Cazurra, A., Dieleman, M., Hirsch, P., Rodrigues, S.B., & Zyglidopoulos, S. (2021). Multinationals' misbehavior. *Journal of World Business*, 56(5), 101244. <https://doi.org/10.1016/J.JWB.2021.101244>
- Davis, J.H., & Ruhe, J.A. (2003). Perceptions of Country Corruption: Antecedents and Outcomes. *Journal of Business Ethics*, 43(4), 275–288. <https://doi.org/10.1023/A:1023038901080>
- De Graaf, G. (2007). Causes of Corruption: Towards a Contextual Theory of Corruption. *Public Administration Quarterly*, 31(1), 39–86. <https://doi.org/http://www.jstor.org/stable/41288282>
- Doig, A., & Riley, S. (1998). Corruption and anti-corruption strategies: Issues and case studies from developing countries. In *Corruption and Integrity Improvement Initiatives in Developing Countries* (pp. 45–62), UNDP. <http://www.anti-corruption.org/wp-content/uploads/2016/11/Corruption-and-anti-corruption-strategies-Issues-and-case-studies-Doig-1998.pdf>
- Doig, A., & Wilson, J. (1998). What price new public management? *Political Quarterly*, 69(3), 267–276. <https://doi.org/10.1111/1467-923X.00161>

- Fisman, R., & Svensson, J. (2007). Are corruption and taxation really harmful to growth? Firm level evidence. *Journal of Development Economics*, 83(1), 63–75. <https://doi.org/10.1016/J.JDEVECO.2005.09.009>
- Getz, K.A., & Volkema, R.J. (2001). Culture, Perceived Corruption, and Economics: A Model of Predictors and Outcomes. *Business & Society*, 40(1), 7–30. <https://doi.org/10.1177/000765030104000103>
- Godínez, J.R., & Liu, L. (2015). Corruption distance and FDI flows into Latin America. *International Business Review*, 24(1), 33–42. <https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2014.05.006>
- Goel, R.K., & Nelson, M.A. (2010). Causes of corruption: History, geography and government. *Journal of Policy Modeling*, 32(4), 433–447. <https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2010.05.004>
- Goel, R.K., & Saunoris, J.W. (2022). Corrupt thy neighbor? New evidence of corruption contagion from bordering nations. *Journal of Policy Modeling*, 44(3), 635–652. <https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2022.05.004>
- Golden, M.A. (2002). Does Globalization Reduce Corruption? Some Political Consequences of Economic Integration 1. *Center for Globalization and Policy Research*.
- Greenberger, R.S. (1995). US firms lost business due to bribes, report says. *Wall Street Journal*, (1995. october 5), 2.
- Hauk, E., Oviedo, M., & Ramos, X. (2022). Perception of corruption and public support for redistribution in Latin America. *European Journal of Political Economy*, 74(January), 102174. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2021.102174>
- Hawthorne, O.E. (2012). Do international corruption metrics matter? Assessing the impact of Transparency International's Corruption Perceptions Index. *ProQuest Dissertations and Theses*, 241.
- Hellman, J.S., Jones, G., & Kaufmann, D. (2003). Seize the state, seize the day: state capture and influence in transition economies. *Journal of Comparative Economics*, 31(4), 751–773. <https://doi.org/10.1016/J.JCE.2003.09.006>
- Hirsch, P., Zyglidopoulos, S., & Alekos, P. (2021). Can a leader of moral character survive and do good in a corrupt organization? *Organizational Dynamics*, 50(3), 1–9. <https://doi.org/10.1016/j.orgdyn.2020.100753>
- Husted, B.W. (2002). Culture and international anti-corruption agreements in Latin America. *Journal of Business Ethics*, 37(4), 413–422. <https://doi.org/10.1023/A:1015248921716>
- Il Park, B., & Xiao, S. (Simon). (2021). Doing good by combating bad in the digital world: Institutional pressures, anti-corruption practices, and competitive implications of MNE foreign subsidiaries. *Journal of Business Research*, 137(August), 194–205. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.08.014>
- Iwasaki, I., & Suzuki, T. (2012). The determinants of corruption in transition economies. *Economics Letters*, 114(1), 54–60. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2011.08.016>
- Jávor, I. (2015). Szervezeti hatalmi struktúrák – korrupciós rendszerek. *Szociológiai Szemle*, 25(1), 2–38. http://real.mtak.hu/37493/1/javor_2015_1_2_38_oldal.pdf
- Jávor, I., & Jancsics, D. (2016). The Role of Power in Organizational Corruption: An Empirical Study. *Administration and Society*, 48(5), 527–558. <https://doi.org/10.1177/0095399713514845>
- Jetter, M., & Parmeter, C.F. (2018). Sorting through global corruption determinants: Institutions and education matter – Not culture. *World Development*, 109, 279–294. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2018.05.013>
- Jóna, G. (2020). Versengő együttműködés versus összejátszás, avagy hálózati szintű csalás? *Közgazdasági Szemle*, 67(2), 164–180. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2020.2.164>
- Kassai, Á. (2020). Kiből lehet sikeres vállalkozó? Vállalkozói vezetői kompetenciák vegyes módszertanú vizsgálata. *Vezetéstudomány*, 50(9), 54–66. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2020.09.05>
- Keller, T., & Sik, E. (2009). *A korrupció észlelése, elfogadása és gyakorlata. TÁRKI Európai Társadalmi Jelentés 2009. TÁRKI*.
- Király, G., Géring, Z., Chandler, N., Miskolczi, P., Kovács, K., Lovas, Y., & Csillag, S. (2018). Csalással az élre? A hallgatói csalás vizsgálata az üzleti felsőoktatásban. *Vezetéstudomány*, 49(3), 28–40. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2018.03.04>
- Krifa-Schneider, H., Matei, I., & Sattar, A. (2022). FDI, corruption and financial development around the world: A panel non-linear approach. *Economic Modelling*, 110(March), 105809. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2022.105809>
- Kul'Ba, V.V., Shelkov, A.B., & Avdeeva, Z.K. (2021). Analysis of anti-corruption management effectiveness based on the scenario approach (on the example of the construction industry). *IFAC-PapersOnLine*, 54(13), 150–154. <https://doi.org/10.1016/j.ifacol.2021.10.436>
- Kurer, O. (2015). Definitions of Corruption. In *Routledge Handbook of Political Corruption* (pp. 30–41). Routledge. <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/53923/1/21.Paul%20M.%20Heywood.pdf>
- Kutan, A.M., Douglas, T.J., & Judge, W.Q. (2009). Does corruption hurt economic development? Evidence from Middle Eastern-North African and Latin-American countries. In Sayan, S. (ed.), *Economic Performance in the Middle East and North Africa: Institutions, Corruption and Reform* (pp. 25–37). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203879771>
- Ledeneva, A. (2014). Economies of favours or corrupt societies? Exploring the boundaries between informality and corruption. *The Baltic Words*, VII(1), 13–21. https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1451064/1/TBW_ledeneva-pdf.pdf
- Ledeneva, A. (2018). Future challenges of corruption studies. *Comparative Southeast European Studies*, 66(3), 418–425. <https://doi.org/10.1515/soeu-2018-0031>

- Li, Y., Zhang, B., Fan, D., & Li, Z. (2021). Digital media, control of corruption, and emerging multinational enterprise's FDI entry mode choice. *Journal of Business Research*, 130(March), 247–259. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.03.006>
- Lisciandra, M., Milani, R., & Millemaci, E. (2022). A corruption risk indicator for public procurement. *European Journal of Political Economy*, 73(November), 102141. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2021.102141>
- Malanski, L.K., & Póvoa, A.C.S. (2021). Economic growth and corruption in emerging markets: Does economic freedom matter? *International Economics*, 166, 58–70. <https://doi.org/10.1016/j.inteco.2021.02.001>
- Malik, A., & Froese, F.J. (2022). Corruption as a perverse Innovation: The dark side of digitalization and corruption in international business. *Journal of Business Research*, 145(October), 682–693. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2022.03.032>
- Martin, M.E., & Solomon, H. (2016). Understanding the Phenomenon of “State Capture” in South Africa. *Southern African Peace and Security Studies*, 5(1), 21–34. http://www.saccps.org/pdf/5-1/5-1_DRMartin_DrSolomon_2.pdf
- Mauro, P. (1998). Corruption: causes, consequences, and agenda for further research. *Finance and Development*, 35(1), 11–14. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/1998/03/pdf/mauro.pdf>
- Mauro, P. (1995). Corruption and growth. *Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681–712. <https://doi.org/10.2307/2946696>
- Morris, S.D. (2011). Forms of corruption. *CESifo DICE Report*, 9(2), 10–14. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/167031/1/ifo-dice-report-v09-y2011-i2-p10-14.pdf>
- Mungiu-Pippidi, A. (2015). *The Quest for Good Governance: How Societies Develop Control of Corruption*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316286937>
- Neild, R. R. (2002). *Public Corruption: The Dark Side of Social Evolution*. Anthem Press.
- Nguyen, M.L.T., & Bui, N.T. (2022). Government expenditure and economic growth: does the role of corruption control matter? *Heliyon*, 8(10), e10822. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e10822>
- Nordin, R.M., Takim, R., & Nawawi, A.H. (2013). Behavioural Factors of Corruption in the Construction Industry. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 105, 64–74. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.11.008>
- Offe, C. (2004). Political Corruption: Conceptual and Practical Issues. In J. Kornai & S. Rose-Ackerman (Eds.), *Building a Trustworthy State in Post-Socialist Transition* (pp. 77–99). Palgrave Macmillan. https://doi.org/https://doi.org/10.1057/9781403981103_5
- Owen, P.D., & Vu, T.V. (2022). State history and corruption. *Economics Letters*, 218, 110774. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2022.110774>
- Owusu, E.K., Chan, A.P.C., & Ameyaw, E. (2019). Toward a cleaner project procurement: Evaluation of construction projects' vulnerability to corruption in developing countries. *Journal of Cleaner Production*, 216, 394–407. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.01.124>
- Park, H. (2003). Determinants of Corruption: A Cross-National Analysis. *Multinational Business Review*, 11(2), 29–48. <https://doi.org/10.1108/1525383X200300010>
- Persson, A., Rothstein, B., & Teorell, J. (2013). Why Anticorruption Reforms Fail—Systemic Corruption as a Collective Action Problem. *Governance*, 26(3), 449–471. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0491.2012.01604.x>
- Polese, Á., Kovács, B., & Jancsics, D. (2016). Az „ állam ellenére ” és az „ államon túl ” megvalósuló informális gyakorlatok ártalmas és ártalmatlan természetete : magyarországi és romániai példák. *Szociológiai Szemle*, 26(2), 44–70. http://real.mtak.hu/51716/1/Polese_veg.pdf
- Quah, J.S.T. (2001). Globalization and corruption control in asian countries: The case for divergence. *Public Management Review*, 3(4), 453–470. <https://doi.org/10.1080/14616670110071838>
- Rohwer, A. (2009). Measuring corruption: A comparison between the transparency international's corruption perceptions index and the world bank's worldwide governance indicators. *CESifo DICE Report*, 7(3), 42–52. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/166975/1/ifo-dice-report-v07-y2009-i3-p42-52.pdf>
- Rose, R. (2008). *Understanding Post-Communist Transformation: A Bottom Up Approach*. Routledge. <https://doi.org/https://doi.org/10.4324/9780203884935>
- Rose, R., & Mishler, W. (2002). Comparing regime support in non-democratic and democratic countries. *Democratization*, 9(2), 1–20. <https://doi.org/10.1080/714000253>
- S. Gubik, A., & Farkas, S. (2016). A karriermotivumok változásának hatásai a magyarországi hallgatók vállalkozásindítási elképzeléseinek alakulására. *Vezetéstudomány*, 47(3), 46–55. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2016.03.05>
- S Gubik, A., Farkas, S., & Kása, R. (2018). A tervezett magatartás elméletének alkalmazása a vállalkozói hajlandóság alakulásának magyarázatára. *Közgazdasági Szemle*, 65(1), 74–101. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2018.1.74>
- Scanlan, G. (2004). The control of corruption. *Journal of Financial Crime*, 11(4), 316–321. <https://doi.org/10.1108/13590790410809257>
- Schweitzer, H. (2005). Corruption – its spread and decline. In Lambsdorff, J.G., Taube, M., & Schramm, M. (eds.), *The New Institutional Economics of Corruption* (pp. 16-39). Routledge.
- Song, C.Q., Chang, C.P., & Gong, Q. (2021). Economic growth, corruption, and financial development: Global evidence. *Economic Modelling*, 94(February), 822–830. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2020.02.022>
- Steidlmeier, P. (1999). Gift Giving, Bribery and Corruption: Ethical Management of Business Relationships

- in China. *Journal of Business Ethics*, 20(2), 121–132.
<https://www.jstor.org/stable/25074125>
- Svensson, J. (2005). Eight questions about corruption. *Journal of Economic Perspectives*, 19, 19–42.
<https://doi.org/10.1257/089533005774357860>
- Takács, I., Csapodi, P., & Takács-György, K. (2011). A korrupció, mint deviáns társadalmi attitűd. *Pénzügyi Szemle*, 56(1), 26–42.
- Török, A. (2002). Az etikus vállalati magatartás és annak “filantróp csapdája.” *Közgazdasági Szemle*, 49(5), 441–454.
- Tóth, I. J., & Hajdu, M. (2018). A korrupció mérési lehetőségei – lehetséges objektív indikátorok bemutatása egy magyar példa alapján. *Magyar Tudomány*, 179(4), 507–528.
<https://doi.org/10.1556/2065.179.2018.4.6>
- Yakovlev, A. (2006). The evolution of business – State interaction in Russia: From state capture to business capture? *Europe – Asia Studies*, 58(7), 1033–1056.
<https://doi.org/10.1080/09668130600926256>
- Zhao, J.H., Kim, S.H., & Du, J. (2003). The Impact of Corruption and Transparency on Foreign Direct Investment: An Empirical Analysis. *MIR: Management International Review*, 43(1), 41–62.
<https://www.jstor.org/stable/40835633>